

Șantierul arheologic Afumați

RADU CIUCEANU

Inițiativa săpăturilor arheologice din comuna Afumați — întreprinsă din nevoia cunoașterii unor vestigii istorice din apropierea capitalei — poate și trebuie să fie considerată un pas înainte pe calea abordării judicioase a cercetării istorice și arheologice a unei vechi reședințe domnești din Țara Românească.

Comuna Afumați este așezată pe o parte și pe alta a văii Pasărea, vatra veche a satului situându-se spre N—E. Șoseaua de azi — de-a lungul căreia se mai puteau observa, încă după primul război mondial, ziduri ruinate — a fost construită după 1880, simplificându-se astfel vechile drumuri de acces către Capitală.

Satul Afumați este pomenit pentru prima oară într-un document emis la București de către Vlăduț, fiul lui Vlad Călugăru, în mai 27, anul 1510, voievodul înzestrându-l pe „prea cinstitul Vlastelin jupan Neagoe al lui Drăghici cu fiii săi” cu două părți din moșia Afumați¹. O altă mențiune apare în 11 septembrie 1525, când, în timpul domniei aprigului luptător pentru libertate și independență, Radu de la Afumați, se emite un hrisov „în satul ce se numește Afumați”². Un an mai târziu, același voievod întărește marelui vistier Neagoe și soției sale Caplea încă o parte din moșia Afumați³. În veacul al XVI-lea, moșia Afumați este atestată încă de două ori: pe vremea lui Petru Cercel, într-un hrisov din iulie 1584⁴ și în timpul lui Mihnea Turcitul, în 1589 iulie 5⁵.

La sfârșitul secolului al XVII-lea moșia intră în proprietatea stolnicului Constantin Cantacuzino, pentru ca în veacul următor Alexandru Ipsilanti (1774 — 1782, 1796—1797) să o ofere drept zestre fiicei sale Maria, căsătorită cu Alexandru Schina. În 1828, acesta o vinde lui Stere Dumba, iar fiica ultimului o înstrăinează în 1913 familiei Negroponte⁶. Dar dincolo de aceste mărturii scrise rămâne cea dăltuită în piatra mormântului de la Curtea de Argeș al neînfricatului Radu de la Afumați: „și vă voi povesti vouă (luptele) pe care le-am purtat eu. Cel dinții război cu agarenii la Afumați, al doilea la Gubavi...”.

Cercetarea arheologică întreprinsă de Muzeul de Istorie și Artă al municipiului București și-a concentrat investigația — în cadrul unui plan global de cercetare în care ar fi intrat și ctitoriile cantacuzine, posibil suprapuse pe vechea reședință a viteazului de la Afumați — numai în zona din preajma zidului medieval din imediata vecinătate a șoselei București — Constanța, sondajele fiind efectuate pe terasa superioară a Văii Pasărea.

Caracteristicile construcțiilor identificate, în urma cercetărilor arheologice, într-un teren situat în aval de salba de lacuri amenajate în zonă, sînt relevante prin adaptarea la constituția și compoziția solului în care au fost implantate. Alături de depozite de pietrișuri aluvionare, transportate de cursul apei Pasărea, se află altele puternic rulate, colmatate și compactate neuniform cu viituri de nisip grosier, suprapus de pînze puternice de argilă (stratul argilos variază

din loc în loc după neregularitățile de teren, ajungând la grosimi ce depășesc câteodată un metru) de culoare verzuie, peste care s-a depus pământul castaniu de pădure. Sondajele de pe terasă au mai scos la iveală câteva nuclee de marnă rezultate în timpul sedimentării.

Executarea unei casete A (plasată pe terasa superioară a văii) de 10 x 2 m a surprins fundațiile a două ziduri de dimensiuni aproape egale (1,60 x 1,90 m), dispuse perpendicular unul pe altul și reprezentând, după toate probabilitățile, paramenții unei încăperi orientate spre N—E. Din păcate, stratigrafia în această casetă a fost în parte compromisă de existența unei gropi menajere. Totuși, în imediata apropiere a zidului s-a surprins conturul unui decroș de aproximativ jumătate de cărămidă, ce marchează, împreună cu un strat de mortar, nivelul de călcare; nivelul de construcție a zidului se înscrie — bine reliefat — la aproximativ 1,60 m. Spre E zidul medieval a tăiat o groapă de înhumare (M 2). Spre V săpătura a scos la iveală un mormânt (M4) aparținând unui bărbat, orientat ritual E—V, având depus în zona oaselor sacrale o seceră, simbol al îndeletnicirii sale. Secera s-a conservat în condiții bune, având muchea de 3 mm, iar tăișul de 1 mm. Minerul triunghiular prezintă urme de lemn putrezit.

Secțiunea B lungă de 11 m și lată de 1,5 m, orientată E—V, perpendicular pe zidul medieval de la șosea, ca și cel situat pe terasă, a relevat o stratigrafie sigură: peste stratul de argilă galben-verzui s-a depus un pământ ciocolatiu, având în partea superioară un registru puternic de pământ cafeniu deschis, peste care s-a suprapus aproape continuu stratul de pământ galben închis (pământ purtat); nivelele continuă printr-o pînză de moloz mărunț care — spre N—V, în imediata apropiere a zidului medieval — se transformă într-unul gros de cărămidă fragmentată.

Stratigrafia se încheie — după un strat de pământ fin și lentile de nisip distincte în special lângă zidul de pe terasă — cu un strat vegetal subțire împănăt cu pietriș grosier. Săpătura a scos la iveală la adâncimi variabile — nu mai mult de 2 m, nu mai puțin de 1,50 m — 16 gropi de înhumare, între care 8 de bărbați, 6 de femei și 2 de copii. Orientate E—V după ritualul creștin, dispuse de multe ori în gropi telescopate, mormintele, prin frecvența lor, reflectă existența unui întins și populat cimitir feudal din zona Cimpiei Muntene. Descoperirea unei monede în M 5 ne-a permis datarea „in situ“ a necropolei: 1595.

Concluzii. După toate probabilitățile, viața s-a organizat pe aceste locuri în funcție de cele două nivele identificate arheologic. Primul corespunde secolelor XV—XVI și include și necropola care, conform informațiilor date de gospodarii locali, ocupă cca 500 m². Al doilea — reprezentat printr-un complex puternic și vast de construcții, țesătura zidurilor surprinse mergînd la depărtări de cca 200 m spre S și 30 m spre N, dincolo de firul râului Pasărea — apare cînd memoria cimitirului se ștersese sau cel puțin se estompase. Stratigrafic și cronologic, nivelul al doilea de locuire reflectă, după toate probabilitățile, acel moment din timpul domniei lui Șerban Cantacuzino cînd se ridică „de isnoavă“ prima manufactură de postav în Țara Românească, care va funcționa mai bine de un veac⁷.

În ceea ce privește raportul cronologic între cele două construcții, zidul medieval ce străjuiește șoseaua și cele de deasupra terasei, sîntem de părere că amîndouă se înscriu într-o etapă de debut a manufacturii, corespunzătoare unei amenajări a terasei, exprimate stratigrafic printr-un nivel aproape continuu de pământ purtat ce ar corespunde întinselor lucrări executate spre N—E în rețeaua de ziduri ce sînt vizibile și astăzi în fundațiile unor case din imediata apropiere. Înainte însă de această nivelare și amenajare generală a terasei și tocmai pentru a o întări în pantă, s-a construit zidul ale cărui urme se mai văd coborîndu-și fundațiile la 6,20 m (1,25 m sub nivelul actualei șosele).

Inexistența unui strat sau urmă de incendiu exclude posibilitatea — cel puțin pînă acum — unui sfîrșit dramatic al acestor construcții, iar prezența unui registru superficial de moloz sau de cărămidă fragmentară ridică legitima întrebare — în fața unor ziduri de mari proporții pe care le găsim presărate de-o parte și de alta a Văii Pasărea, pe întinse suprafețe — unde s-a transportat și vînturat imensa cantitate de piatră și cărămidă rezultată din demolarea întinselor construcții?! Materialul constructiv pare unitar: cărămizi $13-14 \times 28-30 \times 3-4$ cm, cu asize regulate și rosturi de cca 3 cm. Mortarul este alb-gălbui și foarte rezistent.

Limitată la un singur obiectiv, campania arheologică din raza comunei Afumați a reușit să descopere un întins cimitir medieval peste care s-a suprapus o vastă construcție aparținînd probabil primei manufacturi de postav din Țara Românească. Se preconizează ca cercetările viitoare să răspundă la cea mai importantă întrebare: unde își avea reședința domnitorul celor 19 bătălii, Radu de la Afumați?

Note

¹ DIR, B, Țara Românească, veac XVI/1, p. 59–60.

² *Ibidem*, p. 193.

³ DIR, B, Țara Românească, veac XVI/2, p. 15.

⁴ *Idem*, veac XVI/5, p. 165.

⁵ *Ibidem*, p. 417–418.

⁶ Arhiv. fam. Negroponte.

⁷ Manufactura de la Afumați deschide seria stabilimentelor de acest gen în Țara Românească. Aflată în posesia Cantacuzinilor, va trece la o producție de postavuri bicrome (cafenii și albastre) utilizând lină de bună calitate, ceea ce va asigura produselor un mare succes. La început, manufactura a folosit un personal de specialitate compus îndeosebi din germani ce vor părăsi Țara Românească o dată cu conflictul ruso-turc din 1768–1770, cînd, din motive încă neelucidate, manufactura își va închide porțile.

Le site archéologique d'Afumați

RÉSUMÉ

RADU CIUCEANU

Les fouilles entreprises au point de jonction de la route Bucarest — Afumați — Constanța avec Valea Păsării, à un endroit où, à ce jour encore, se conservent des fragments de remparts médiévaux, ont permis l'identification d'un cimetière féodal du XVIe siècle. L'auteur du rapport émet l'hypothèse selon laquelle cet endroit représenterait l'emplacement du noyau initial du village en question où se trouvaient les propriétés du voïvode Rădu de la Afumați, à savoir sur la haute terrasse de la vallée. Au-dessus des vestiges plus anciens on a érigé vers le fin du XVIIe siècle les bâtiments de la manufacture d'Afumați. Y sont signalés des murs de fondation commandés par des membres de la famille Cantacuzène, propriétaires de ces terres.